

УДК 398.1:81'374.2(477.41/.42+477.51)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.06.1350>

ВИГОТОВЛЕННЯ ОБИДЕННОГО ПОЛОТНА НА УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІССІ ДЛЯ ВИКЛИКАННЯ ДОЩУ

Олександр ВАСЯНОВИЧ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9360-6447>

кандидат історичних наук,
заступник директора з наукової роботи,
Державний науковий центр захисту культурної
спадщини від техногенних катастроф,
просп. Перемоги, 56, 03057, м. Київ, Україна,
e-mail: guru_v@ukr.net

Метою публікації є аналіз символіки виготовлення та використання обиденного полотна для викликання дощу на території Українського Полісся за польовими матеріалами, зібраними протягом 2002—2017 років у північних районах Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської областей та від переселенців із Чорнобильської зони відчуження за авторським запитальником.

Для реалізації поставленої мети проаналізовано відрізок часу, місце ритуальної дії, кількість учасниць процесу при виготовленні обиденного полотна; зафіксовані назви та розміри створеної обиденної тканини; розглянуто дії, здійснювані з обиденним полотном під час посухи. Складено перелік термінів і термінологічних словосполучень, якими жителі Українського Полісся позначали обрядові дії виготовлення та використання обиденного полотна, коротко розкрито їхній зміст та проілюстровано нарративами із зазначенням географії побутування.

Методологія публікації ґрунтується на загальнонаукових принципах та основних вимогах, які висуваються до праць історико-етнологічного спрямування.

Ключові слова: народна метеорологія, народні вірування, магичні дії, посуха, обиденне полотно, словник, Українське Полісся.

Oleksandr VASIANOVYCH
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9360-6447>
Candidate of History (Ph. D),
Deputy Director for Research,
State Scientific Center for Protection
of Cultural Heritage
from Technological Disasters,
56, ave. Peremogy, 03057, Kyiv, Ukraine,
e-mail: guru_v@ukr.net

MANUFACTURING OF ONE-DAY-MADE FABRIC IN UKRAINIAN POLISSIA TO CAUSE RAIN

Introduction. In an attempt to guarantee the harvest and avoid unwanted weather phenomena, the inhabitants of Ukrainian Polissia actively used magical protection means, numerous restrictions on certain types of work on the appropriate days. Occasional rites performed with the aim of causing rain stand out. However, under the influence of the rapid development of education, the general increase in the cultural level, the consciousness of the population of Polish villages was being constantly enriched with scientific knowledge, which led to the leveling of traditional folk beliefs and ideas. Therefore, recording folk meteorological beliefs, organizing a dictionary of folk terms and terminological local variants is quite relevant today.

Problem Statement. The analysis of the collected field data, which characterizes occasional rites during drought, led to the need to analyze the symbolism of the production and use of one-day-made linen, to systematize meteorological material by compiling the appropriate dictionary.

Purpose. Analysis of the symbolism of the production and use of the one-day-made linen for causing rain in the territory of the Ukrainian Polissia based on the author's field materials.

Methods. The methodology of publication is based on general scientific principles and basic requirements for works of historical and ethnological direction. During the formation of the dictionary, a list of folk terms and terminological concepts was compiled, their content was briefly revealed and illustrated with narratives indicating the geography of life.

Results. Field data collected during 2002—2017 in the northern districts of Volyn, Rivne, Zhytomyr, Kyiv, Chernihiv regions and from migrants from the Chernobyl Exclusion Zone were systematized and put into scientific circulation according to the author's questionnaire. The dictionary includes terms and terminological expressions used by the inhabitants of Ukrainian Polissia to denote ritual actions for the production and use of the one-day-made linen.

Summary. By the beginning of the 21st century, in memory of the inhabitants of the studied region, there have been preserved many magical talismans for influencing the weather, although their shortening and simplification is observed. Thus, the creation of the one-day-made linen as a certain symbol is characterized by the technological process from the very beginning to its end under certain limitations in time, age, quantity. In the current article, we tried to significantly expand the topic of folk meteorological beliefs, supplementing them with terms and phrases recorded from living folk speech.

Keywords: folk meteorology, folk beliefs, magical actions, drought, one-day-made fabric, one-day-made linen, dictionary, Ukrainian Polissia.

Вступ. Намагаючись гарантувати урожай та уникнути небажаних погодних явищ, мешканці Українського Полісся активно послуговувалися магичними обереговими засобами, численними обмеженнями щодо певних видів робіт у відповідні дні. Помітно виділяються okazaльні обряди, здійснювані з метою викликання дощу (дії біля криниці; орання, копання землі; виготовлення обиденного полотна; вбивання хтонічних тварин (вуж, жаба, рак тощо); обходи села з магично-сильними предметами). Однак під впливом бурхливого розвитку освіти, загального підвищення культурного рівня свідомість населення поліських сіл постійно збагачується науковими знаннями, що призводить до нівелювання традиційних народних вірувань та уявлень. Прискорення процесу занепаду народної культури посилилося внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Відтак фіксування народних метеорологічних вірувань, упорядкування словника народних термінів і термінологічних локальних варіантів надзвичайно актуальні.

Як своєрідна жертва на Поліссі широко поширене виготовлення одноденного полотна. Більшість дослідників, починаючи від Д. Зеленина, ототожнювали звичай ткання обиденного полотна з білоруською територією [1]. Проте обмежувати цей звичай лише Білоруссю було б несправедливо. Олена Боряк відзначила, що побутування ритуалу ткання обиденного полотна в Україні головним чином локалізується в історико-етнографічній зоні Полісся (переважно на Житомирщині), а також поодинокі записи зроблені на Поділлі та Закарпатті [2, с. 289]. Обиденне полотно ткали у певні критичні моменти життя: під час війни, епідемії, захворювання дітей, масовому падежу худоби, посухи. Раніше ми розглядали використання обиденного полотна з метою викликання дощу на польових та архівних матеріалах із Середнього Полісся [3], торкнулися цієї тематики при підготовці матеріалів до «Словника традиційної нематеріальної культури Правобережного Полісся» [4]. Побіжно на обиденні дії в метеорологічній магії на основі власних польових матеріалів звернула увагу волинська дослідниця Світлана Чибирак [5].

Публікація підготовлена в межах науководослідної роботи Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф ДАЗВ України (далі — ДНЦЗКСТК) «Укладання термінологічного словника традиційної

нематеріальної культури Правобережного Полісся» (номер державної реєстрації 0118U005217).

Джерельною базою дослідження стали польові матеріали, зібрані автором за власним питальником протягом 2002—2017 років у Волинській, Житомирській, Київській, Рівненській та Чернігівській обл., зокрема під час комплексних експедицій ДНЦЗКСТК до Любешівського та Маневицького р-нів (тепер — Камінь-Каширський р-н) Волинської обл. [6; 7], Ріпкинського р-ну (нині — Чернігівський р-н) Чернігівської обл. [8; 9], тематичного виїзду до Малинського р-ну (тепер — Коростенський р-н) Житомирської обл. [10]. Записи, накопичені при підготовці дисертаційного дослідження «Народна метеорологія українців Центрального Полісся кінця ХІХ — початку ХХІ ст.», зберігаються в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України (далі — ІМФЕ ім. М.Т. Рильського) [11—14]. Наші польові записи показують, що з метою викликання дощу обиденні рушники виготовляли у населених пунктах Житомирської та Київської областей вище течії р. Тетерів, подекуди — на півночі Волинської та на північному заході Чернігівської областей.

Метою публікації є аналіз символіки виготовлення та використання обиденного полотна для викликання дощу на території Українського Полісся за власними польовими матеріалами.

Стаття доповнена словником народної метеорологічної термінології жителів Українського Полісся, пов'язаної з обиденним полотном. При відборі термінологічних слів і словосполучень враховано етнографічний, а не лексикографічний напрямок словника. При фіксуванні варіантів термінів трапляються такі, що відрізняються один від одного лише голосними — *e, ε, u, i* (напр.: НОЧ, НИЧ, НІЧ). З етнографічного погляду цей перелік видається не надто цікавим, тому обирався найуживаніший фонетичний варіант.

Народну метеорологічну термінологію частіше сформовано з однослівних термінів, проте трапляються і словосполучення (іменник + прикметник; дієслово + іменник, числівник + іменник тощо) для номінування мешканцями Українського Полісся при виготовленні обиденного полотна назв пред-

метів, учасників обрядових дій, часових відрізків тощо. Словникові одиниці розміщені в алфавітному порядку. Якщо номінація багатоваріативна, то всі її локальні варіанти подані в дужках в алфавітному порядку через кому (напр.: ОБІДЕНЬ (ЗА ДЕНЬ, ЗА ОДИН ДЕНЬ, З РАНКУ ДО ВЕЧОРА) — світловий день, часовий відрізок виготовлення ритуального полотна від посухи). Водночас кожна зі споріднених за змістом лексем, розміщених у дужках, має своє місце в алфавітному переліку з позначкою **див.** та посиланням на кумулятивне гасло (напр.: ЗА ДЕНЬ — див. ОБІДЕНЬ; ЗА ОДИН ДЕНЬ — див. ОБІДЕНЬ; З РАНКУ ДО ВЕЧОРА — див. ОБІДЕНЬ). Якщо словникова одиниця має кілька значень, прийнято користуватися позначками **1, 2** для повного розкриття її змісту і неперобтяження словника гаслами (напр.: ЦЕРКВА — будівля, в якій відбувається християнське богослужіння: 1) місце виготовлення обрядової тканини від посухи; 2) місце розміщення виготовленої обрядової тканини від посухи). Введено також систему перехресних посилань за допомогою позначки **див. також** при взаємозалежному структурно-функціональному зв'язку визначуваних одиниць (напр.: ВОДА (ВОДИЧКА) — прозора, безбарвна рідина, яку використовували під час обрядових дій від посухи. Див. також ДРІПАТИСЯ ВОДОЮ).

Кожна словникова одиниця супроводжується найхарактернішими ілюстраціями-нарративами із зазначенням географії побутування. Назви населених пунктів подані відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу України, сформовано Перелік обстежених населених пунктів.

Основна частина. За твердженням О. Боряк, характерною особливістю процесу виготовлення тканих ритуальних символів було обов'язкове проходження всіх етапів технологічного циклу — від м'яття та тіпання льону і конопель, прядіння, снування — до ткання полотна в суворо обмежений відрізок часу [2, с. 289—290]. На думку українців, усе, що певний час перебуває у хаті без нагляду людей потрапляє у владу нечистої сили. Лише обиденне полотно не тільки нове, а й у всіх інших відношеннях відрізняється безперечною чистотою. Нечиста сила не могла нашкодити цьому полотну, бо воно не сходило з людських рук, які його прями, снували, ткали тощо.

Виготовлення обиденного полотна — процес глибоко символічний, адже простежуємо багато обмежень: відрізок часу, кількість та ритуальна чистота учасниць процесу тощо. Як правило, ритуал виготовлення полотна був жіночим, проте ця вимога потребує уточнення. Інформанти зауважили, що участь у дійстві могли брати, головним чином, вдови, подекуди траплялися свідчення, що це мали бути *чесние вдови* (Мелені) [11, арк. 13], тобто ті жінки, які після смерті чоловіка більше не вийшли заміж. Лише в окремих випадках полотно виготовляли всі жінки, але нести його на хрест дозволялося лише вдовам (Йосипівка) [11, арк. 23]. Інколи мали бути *баби старіє, вдови і молодіє дівчата* (Любарка) [11, арк. 76], *вдови, і хто замуж не ходив* (Недашки) [10, арк. 2], тобто ті жінки, які не живуть статевим життям. Перед початком роботи жінки проходили обряд очищення: *...поспедаюцца. І вони вже достойніє* (Барвінки) [11, арк. 20]. Зафіксовані числові обмеження до виконавачок ритуальних дій: 3 вдови (Йосипівка) [11, арк. 23], 3 баби (Ялцівка) [11, арк. 32], 7 жінок (Вишевичі) [11, арк. 53], 9 жінок (Барвінки) [11, арк. 20], 9 удів (Мелені) [11, арк. 14], що додавало сакральності обряду, адже рахування — це певне впорядкування і моделювання Всесвіту. Число «три» визначає вертикальну структуру світу, розділеного на нижній, середній і верхній рівні; часову модель денного часу (ранок — полудень — вечір); членування біологічного існування (молодість — зрілість — старість) та ключові етапи людського життя (народження — шлюб — смерть) тощо. Число «сім» поєднує числа «три» і «чотири», де останнє виступає статистичною цілісністю, міцністю, ідеальною стійкою структурою в горизонтальному плані Всесвіту (сторони світу, пори року). Число «дев'ять» отримане трикратним повторенням тріади [15, с. 544—545]. Для опору деструктивним силам світу потрібно було створити новий об'єкт, що відзначався б ідеальною чистотою, білизною, а відповідно і магічною силою. Лише в окремих випадках паралельно з жінками працювали чоловіки (*мужчини-вдовце*) (Мелені) [11, арк. 13].

На особливу роль вказує час, упродовж якого виготовляли полотно, що також засвідчує яскраво виражений ритуальний характер дійства. Серед записів — *один день* (Мелені, Варовичі, Чоповичі, Йосипівка, Ялцівка, Старий Дорогинь, Више-

вичі, Велика Рача, Білокоровичі, Недашки) [10, арк. 2; 11, арк. 13, 14, 23, 32, 44, 55, 108, 144; 12, арк. 22], трапляються варіанти з ранку до вечора (Товстий Ліс, Мелені) [11, арк. 14; 12, арк. 60], обідень (Старий Дорогинь) [11, арк. 44], з ранку до об'їду, пока товар не буде йти з обіда на вечор на поле (Любарка) [11, арк. 79]. На півночі досліджуваного регіону обиденник частіше виготовляли за ноч /за ніч (Залісся, Троянівка, Судче, Поліське, Потаповичі, Левковичі, Білокоровичі, Підлуби, Сімаківка, Колки, Вороб'їв) [6, арк. 16; 7, арк. 33; 11, арк. 39, 47, 106, 111, 119, 124; 12, арк. 17; 13, арк. 52; 14, арк. 30].

Нами зафіксовані назви створеної обиденної тканини. Найчастіше респонденти називають «рушник», інколи — *завйєску/завєску* (Старий Дорогинь, Любарка, Білокоровичі, Левковичі, Діброва) [10, арк. 35; 11, арк. 44, 49, 106, 76], *полотно* (Вишевичі, Вороб'їв) [11, арк. 55; 13, арк. 52], *палатенце* (Мекшунівка) [9, арк. 13]. Маємо свідчення про довжину рушника в два — три метри (Велика Рача, Судче, Білокоровичі, Недашки) [6, арк. 16; 10, арк. 2; 11, арк. 106, 144] або *метри павтари* (Вороб'їв) [8, арк. 23]. Трапляються свідчення, що його довжина залежить від тривалості робіт: *скільки вправетца, то столькі віпрадут* (Старий Дорогинь) [11, арк. 44], *время вийшло, до перестали ткать* (Велика Рача) [11, арк. 144]. Отже, коли час вийшов, то всі роботи одразу припинялися.

Місцем, де відбувалася ритуальна дія, могли бути хата або подвір'я однієї з жінок, інколи — *на розходніх дорогах* (Любарка) [11, арк. 76], *на границю тильки вийти* (Занька) [11, арк. 61], тобто на межі «свого» і «чужого» світу. Особливе місце займає перехрестя, яке є межею в просторі населеного пункту, зосередженням злих демонічних сил, зв'язуючою ланкою з потойбічним світом [16, с. 684]. Однак є свідчення, що через виняткову небезпеку стихійного лиха прости могли навіть у церкві (Мелені) [11, арк. 13], що надавало діям людини надзвичайного магічного змісту.

Розглянемо також дії, здійснювані з обиденним полотном під час посухи. У цих обрядах активізується такий предметний символ, як *хрест-хвігура*, на який вішали ритуальне полотно, при чому виділено його локалізацію — *на розходніх дорогах* (Любарка, Варовичі, Рудьки, Недашки) [10, арк. 2; 11,

арк. 76; 12, арк. 20, 62], *на роздорожжі* (Залісся) [12, арк. 17], *на перехресних дорогах* (Варовичі) [12, арк. 22], *на перехрестках* (Левковичі) [11, арк. 47], *на растаньках* (Вороб'їв) [13, арк. 52], *коло криниці* (Чоповичі, Йосипівка, Вишевичі) [11, арк. 14, 23, 53], *на концє села* (Товстий Ліс) [12, арк. 60], *у цвинтарі з того боку церкви, де батюшка заходить* (Мелені) [11, арк. 13], *на кладбищі* (Підлуби) [11, арк. 110], *на вігоні* (Мекшунівка) [9, арк. 13]. Досить часто респонденти відмічали, що обрядове полотно відносили до церкви (Поліське, Потаповичі, Левковичі, Білокоровичі, Колки, Діброва) [10, арк. 35; 11, арк. 39, 50, 106, 119; 14, арк. 31]. В інших випадках ним вистеляли дорогу, *шоб батюшка шов по рушнику* (Залісся) [12, арк. 17], *шоб худоба по йом пройшла* (Старий Дорогинь) [11, арк. 44], *шоб пройшли корові* (Любарка) [11, арк. 79], з ним можна було походити по сіні (Судче) [6, арк. 16] або застелити біля колодязя, чи носити по полях (Потаповичі) [11, арк. 35, 37]. Залучення худоби в обрядах викликання дощу можна пов'язати з міфологічними уявленнями давніх індоєвропейців, рудименти яких збереглися і в слов'янських народів, про ототожнення молока з дощем (молоком небесних корів, якими бачилися грозові хмари) [17, с. 504]. У с. Колки на Рівненщині зафіксовано магічну дію при посусі переносити воду з однієї річки в іншу (село лежить у межиріччі Горині та Случа). При цьому обиденним рушником *накривали воду* [14, арк. 31—32].

Для посилення магічної сили при викликанні дощу поліщуки мочили рушника водою (Ялцівка) або освячували його (Мелені, Велика Рача) [11, арк. 13, 32, 144]. Досить часто учасником обрядової дії на завершальному етапі був священник, який святив рушник (Варовичі, Левковичі, Колки) [11, арк. 50; 12, арк. 20; 14, арк. 30], *правів/одправляв* (Барвінки, Любарка, Недашки) [10, арк. 2; 11, арк. 20, 76], що, ймовірно, також передбачало кроплення свяченою водою ритуальний предмет. Своєрідним освяченням можна вважати дії оббризування водою один одного (Заньки) [11, арк. 61]. Віра у надприродну силу води заснована на такій же реальній та загальновідомій якості, як і уявлення про її очисну та «родючу» силу: і дощова, і ґрунтова вода забезпечує родючість лугам і полям. Звідси, шляхом магічної асоціації, виникає ціла система обрядів ро-

дючості, викликання дощу при посусі тощо, де вода відіграла головну роль.

В усіх випадках виконавці обряду були переконані в ефективності такого ритуалу: *таке зроблять і йшов дощ* (Чоповичі) [11, арк. 15], *пошов дощ* (Любарка) [11, арк. 79], *ще й не прийдуть із поля, вже дощ іде* (Заньки) [11, арк. 61]. Згідно з логікою традиційного мислення виготовлений людиною новий рушник в особливих умовах у ритуалі штучно наділений надприродними властивостями, тому був здатний впливати на світ і повертати його до початкової стадії, а також налаштовувати його на новий, правильний порядок розвитку. Відтак і викликати дощ, нейтралізувати духів повальних хвороб, усіляко сприяти людині. Поняття чистоти порівняно дуже давнє. Раніше воно збігалось з поняттям новизни: все нове, щойно утворене чи щойно виготовлене, тому й чисте. Це поняття стосується й вогню, який у певні періоди року відновлюється: всі старі вогні гасили і добували новий вогонь. Так само вода у народних обрядах вживають завжди свіжу, щойно взяту із джерела [1, с. 11].

Висновки. Поданий у статті матеріал про народні метеорологічні вірування мешканців Українського Полісся дає змогу виділити обрядово-магічні методи корегування погодних явищ під час посухи. До початку ХХІ ст. в пам'яті мешканців досліджуваного регіону збереглося чимало магічних оберегових засобів впливу на погоду, хоча й спостерігається їхнє скорочення та спрощення. Так, створення обиденного полотна — певного символу — характеризується проходженням технологічного процесу від самого початку до його кінця за певних обмежень: часових, вікових, кількісних. Попри понад тисячолітню історію утвердження християнства на наших землях у обрядовості, звичаях, віруваннях українців глибоко закарбувалися елементи язичництва. Нове полотно, за задумом виконавців, повинно було містити ритуальну чистоту. Сукупність цих факторів надавала йому надзвичайно високого семіотичного статусу, де чітко простежуємо елементи світотворення, адже мова йшла про створення такого предмету, який міг би покласти кінець нерівновазі у світі та оновити його.

Нинішньою статтею ми спробували значно розширити тематику народних метеорологічних вірувань, доповнивши їх термінами та словосполученнями, зафіксованими з живого народного мовлення.

Попри бурхливі події ХХ ст., які призвели до значних змін у світогляді народів, сучасні польові матеріали містять чимало архаїчних явищ, які потрібно встигнути зафіксувати.

Перелік обстежених населених пунктів

Барвінки — село Чоповицької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Білокоровичі — село Білокоровицької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Варовичі — село в Чорнобильській зоні відчуження (колишній Поліський р-н Київської обл.)

Велика Рача — село Радомишльської ТГ Житомирського р-ну Житомирської обл.

Вишевичі — село Вишевицької ТГ Житомирського р-ну Житомирської обл.

Вороб'їв — село Любецької ТГ Чернігівського р-ну Чернігівської обл.

Діброва — село Малинської ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Залісся — село в Чорнобильській зоні відчуження (колишній Чорнобильський р-н Київської обл.)

Заньки — село Потіївської ТГ Житомирського р-ну Житомирської обл.

Йосипівка — село Чоповицької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Колки — село Дубровицької ТГ Сарненського р-ну Рівненської обл.

Левковичі — село Овруцької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Любарка — село Народицької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл. (Чорнобильська зона відчуження)

Мекшунівка — село Любецької ТГ Чернігівського р-ну Чернігівської обл.

Мелені — село Іршанської ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Недашки — село Малинської ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Підлуби — село Ємільчинської ТГ Новоград-Волинського р-ну Житомирської обл.

Поліське — село Ушомирської ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Потаповичі — село Овруцької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Рудьки — село в Чорнобильській зоні відчуження (колишній Чорнобильський р-н Київської обл.)

Сімаківка — село Барашівської ТГ Новоград-Волинського р-ну Житомирської обл.

Старий Дорогинь — село Народицької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Судче — село Любешівської ТГ Камінь-Каширського р-ну Волинської обл.

Товстий Ліс — село в Чорнобильській зоні відчуження (колишній Чорнобильський р-н Київської обл.)

Троянівка — село Маневецької ТГ Камінь-Каширського р-ну Волинської обл.

Чоповичі — селище міського типу Чоповицької ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

Ялцівка — село Малинської ТГ Коростенського р-ну Житомирської обл.

СЛОВНИК НАРОДНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З БАБИ — див. З ВДОВИ.

З ВДОВИ (З БАБИ, 7 ЖІНОК, 9 ЖІНОК, 9 УДІВ) — число виконувачок обрядових дій від посухи: *Треба оснуват у чотири пасьмі чи у шість, напр'ясти. І все гуртом. Це 9 жонок. Та снує, на навиває, та накідає, а та тче. А три сучут і пра-дуть* (Барвінки) [11, арк. 20]; *Три вдови за день на-пряли ниток, оснували і віткали рушника, і з тим рушником ходили до кринички до вечора, і поче-піли там того рушника, що віткали за день, і помолилися, і пошов такі дощ (Йосипівка)* [11, арк. 26]; *Три бабі, старіє люде роблять. Роблять з ранку: направи, оснували, виткали. Трошки ви-тчуть, недовгий рушник (Ялцівка)* [11, арк. 32]; *Як суша, до 9 удов мали напрати, віткати і поче-піть рушника на хвізур (Мелені)* [11, арк. 14].

7 ЖІНОК — див. З ВДОВИ.

9 ЖІНОК — див. З ВДОВИ.

9 УДІВ — див. З ВДОВИ.

БАБА (БАБКА) — жінка старшого віку, вико-нувачка обрядових дій від посухи: *Колись, ще я дев-чук була, як нема дощу, до збираютьца бабі і за один день попрадуть, поспують і вітчуть завіску таку, що на образи довгу (Білокоровичі)* [11, арк. 108]. Див. також З ВДОВИ, БАБА ДОСТОЙНА, ВЕРСТАТЬ, ДІВЧИНА, ЦЕРКВА.

БАБА ДОСТОЙНА — жінка старшого віку, яка після сповіді могла виконувати обрядові дії від посухи: *Ціє бабі ідуть в церкву. Вони посповедаютьца. І вони вже достойніє (Барвінки)* [11, арк. 20].

БАБКА — див. БАБА.

БАТЮШКА — служитель культу у православ-ній церкві, учасник обрядових дій від посухи: *Це ро-біли од церкві. Батюшка це знав, святив хреста і рушника (Варовичі)* [12, арк. 20]; *Батюшка пра-вів. Рушника не прив'язують, пока не посьватиц-ца (Барвінки)* [11, арк. 20]. Див. також ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ.

ВДОВА (ВДОВА ЧЕСНА, ВДОВИЦЯ) — жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася, ви-конувачка обрядових дій від посухи: *Треба, щоб чес-ниє вдови за один день, з ранку до вечора, направи і віткали рушника. Все це робили у церкві (Меле-ні)* [11, арк. 13]; *Багата вдов було: чалавек умер, то тие вдавіци уже пралі і ткали (Вороб'їв)* [13, арк. 52]; *Не йде дощ. От вдови і хто замуж не хо-див прали пражу і ткали (Недашки)* [10, арк. 2]. Див. також З ВДОВИ, ДІВЧИНА, ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ, ЗА НІЧ, ЛЬОН, МУЗИКА, ОБІДЕНЬ, РУШНИК, ЦЕРКВА.

ВДОВА ЧЕСНА — див. ВДОВА.

ВДОВИЦЯ — див. ВДОВА.

ВЕРСТАТЬ (КРОСНА) — дерев'яне устат-кування для ткання ручним способом полотна, яке використовувалося для виготовлення обрядової тка-нини: *Як засуха була то кросна ставили. Напря-дуть, на розходніх дорогах верстат ставили, ви-ткали і на хрест почепили зав'єску (Любарка)* [11, арк. 76]; *Сєдають бабкі, собираютьца, пра-дуть своє прадиво, льон. Напріяли сколькі там, посно-вали, на верстать накідали і тчуть. І до вечора по-шіли рушник (Варовичі)* [12, арк. 20]. Див. також ГРАНИЦЯ СЕЛА, ОБІДЕНЬ, РУШНИК.

ВИГОН — простора вільна ділянка біля села або в селі, де пасли худобу, місце встановлення хреста, де вивішували обрядове полотно: *Сказалі треба на-прати (зийтись гуртом), напрати в той день, щоб виткать палатенца. Шоб палатенца було. І так же сашліся там у хаті той, і зрабілі. І там у нас віган той, звалі «віган», хрест укапалі (Мек-шунівка)* [9, арк. 13].

ВИТИРАТИСЯ РУШНИКОМ — див. ПО-ЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ВОДА (ВОДИЧКА) — прозора, безбарвна рідина, яку використовували під час обрядових дій від посухи: *Ткали за день рушника. Тоді його про-стелюють там, де найбільше людей і здить. Мо-*

чатку його водою (Ялцівка) [11, арк. 32]. Див. також ДРІПАТИСЯ ВОДОЮ.

ВОДА СВЯЧЕНА — прозора, безбарвна рідина, освячена у церкві, яку використовували під час обрядових дій від посухи: *Зроблять вони самі, до самі і водою свяченою святять (Велика Рача)* [11, арк. 144].

ВОДИЧКА — див. ВОДА.

ВРЕМЯ ВИЙШЛО — момент припинення виготовляти обрядову тканину: *Коли время вийшло, до перестали ткать. Вони так управляться, що все зроблять (Велика Рача)* [11, арк. 144].

ГРАНИЦЯ СЕЛА — межа, що розділяє населені пункти, місце виготовлення обрядової тканини від посухи: *Якщо дощу не було, то збирали льон. Натерти льону і напрати і навулиці поставить верстать і поткать рушники. На границю тільки вийти, чи там до Осичок вийти, чи до Моделева (Заньки)* [11, арк. 61].

ГРЕБІНЬ — високий дерев'яний стояк із зубцями, на які насаджували пряжу при ручному прядінні для виготовлення обрядової нитки: *Багато збиралося жонок. Робили у хаті. Пріносили з собою льон, гребене, мічку мічут і прадут, і снуют, і тчут (Потаповичі)* [11, арк. 37].

ДИТЯ МАЛЕНЬКЕ — див. ДІВЧИНА.

ДІВЧИНА (ДИТЯ МАЛЕНЬКЕ, ХТО ЗАМУЖ НЕ ХОДИВ) — молода неодружена особа, яка виконує обрядові дії від посухи: *Це робили баби старіє, вдови і молодіє дівчата (Любарка)* [11, арк. 76]. Див. також ВДОВА, ДРІПАТИСЯ ВОДОЮ, ЦЕРКВА.

ДОРОГИ ПЕРЕХРЕСНІ — див. ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ.

ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ (ДОРОГИ ПЕРЕХРЕСНІ, РАСТАНЬКИ, РОЗДОРІЖЖЯ) — місце перетину доріг, перехрестя, де ставили хреста для вивішування обрядової тканини від посухи: *Люде збираютьца, за день прядуть, тчуть і хреста робет, і ставет на перехрестних дорогах. І просят у Господа-Бога, щоб дощ ішов (Варовичі)* [12, арк. 22]; *Було, що і за ноч напраті рушника. Тіє прадуть, тіє снують, тіє тчуть. Даже вішілі, і там у нас був хрест на растаньках. І зробілі тей хрест за ноч. Тее палатно віткалі, вішілі і павесілі (Вороб'їв)* [13, арк. 52]; *Колісь збиралися і ткалі рушника вдови. Слалі його по дорозі, щоб ба-*

ттюшка шов по рушнику. Вешалі на роздорожжі на хрест (Залісся) [12, арк. 17]; *Віходять на розходніє дороги, ставляють там хреста з тим рушником, щоб дощ пошов (Варовичі)* [12, арк. 20]; *Корови йшли із хлева на поле, то треба розслать цого рушника, щоб пройшли корові. Зробили це вдови. Зробили хреста і повесили цого рушника на хреста. Хреста ставили на розходніє дорогах (Любарка)* [11, арк. 79]; *Де дороги розходяться, ставили фігуру, називається «на розходніє дорогах» (Недашки)* [10, арк. 2]. Див. також ВЕРСТАТЬ, МУЗИКА, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ДРІПАТИСЯ ВОДОЮ — магичні дії, здійснювані після виготовлення обрядової тканини: *Тоді вже назбирали діток маленьких. Тією водичкою дрипаютьца (Заньки)* [11, арк. 61].

ЖІНКА (МОЛОДИЦЯ) — особа жіночої статі, виконувачка обрядових дій від посухи: *Завеску ткать зібралися просто жонкі. Та сидить да праде, та снує, а та тче. Сколькі вправецца, то столькі віпрадут (Старий Дорогинь)* [11, арк. 44]. Див. також ГРЕБІНЬ, ІКОНА, КОЛОДЯЗЬ, КОНОПЛІ, МЕТРІВ ДВАТРИ, МУЖЧИНА-ВДОВЕЦЬ, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ, РУШНИК, ЦЕРКВА.

З РАНКУ ДО ВЕЧОРА — див. ОБІДЕНЬ.

ЗА ДЕНЬ — див. ОБІДЕНЬ.

ЗА НІЧ — період від заходу до сходу сонця, часовий відрізок здійснення обрядової дії від посухи: *За ніч напраті і виткали того рушника. То ж тоже за той дощ. Просили (Троянівка)* [7, арк. 33]; *Увечері, як сонце зайшло, прадуть по починочку. Напраті, снуют да навівають, да хутнеї тчут. За ноч треба, щоб уже всьо було (Левковичі)* [11, арк. 50]. Див. також ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ, ІКОНА, КОЛОДЯЗЬ, НАПРЯСТИ, ОСНУВАТИ І ВИТКАТИ, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ, ЦЕРКВА.

ЗАВ'ЯЗАТИ НА ІКОНУ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ЗАВЕСКА — див. РУШНИК.

ЗРАНКУ ДО ОБЕДУ — період від сходу сонця до його перебування в зеніті, часовий відрізок здійснення обрядової дії від посухи: *Начинали зранку і ткали до обеду (Любарка)* [11, арк. 79].

ІКОНА — предмет із зображенням Бога або святого, який використовували під час обрядової дії від

посухи: *Як дощу нема, то збираютьца жонкі да на-прадут пражі і за ноч вітчут, да несут до церкві рушника, шоб дощ пошов. Вешають на ікону (Потаповичі) [11, арк. 39]. Див. також ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.*

ІШОВ ДОЩ — фраза-констатація успішно виконаної обрядової дії від посухи: *І ві знаєте, таке і справждалося. Таке зроблять і йшов дощ (Чоповичі) [11, арк. 15]; До ще й не прийдуть із поля, вже дощ іде (Заньки) [11, арк. 61]. Див. також З ВДОВИ.*

КІНЕЦЬ СЕЛА — межа населеного пункту, місце здійснення обрядової дії від посухи: *Хрест у нас стояв на кінці села, то они ходили кругом села і йшли до хреста. З рушником (Товстий Ліс) [12, арк. 60].*

КЛАДБИЩЕ — місце поховання померлих, локатив обрядової дії від посухи: *Щоб урожай був, шоб дощ ішов, шоб усе добре було, то ткали рушника. Вешали на фігуру на кладбищі (Підлубли) [11, арк. 110].*

КОВОРОТКА — див. ПРЯДКА.

КОЛОДЯЗЬ — обладнане водне джерело у вигляді вузької глибокої ями для добування води з водоносних шарів землі, місце здійснення обрядової дії від посухи: *Збираютьца жонкі за ноч, шоб на-прасти і наткати до дня рушника і заслати коло колодезя (Потаповичі) [11, арк. 37]. Див. також ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.*

КОНОПЛІ — трав'яниста рослина, з стебел якої виготовляють прядиво для обрядової тканини від посухи: *Щоб дощ пошов, брали коноплі, називаютьца «матки», шо вже семена у їх є. Трі коноплини, їх треба побіть, вічистить усе тие коренци, одне волокно останецца. Те волокно бере сім жинок. За цей кинчик держать, а одне плете. Це так одного рушника плетуть вони (Вишевичі) [11, арк. 53].*

КРИНИЦЯ — потік води, утворений внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі, у вигляді джерела або природної криниці, місце здійснення обрядової дії від посухи: *Це так треба побіть, вічистить, виткать і на хрест, до тоде вже дощ іде. Таке було, це було коло нашеє криниці, у Пасіці (Вишевичі) [11, арк. 53]. Див. також З ВДОВИ, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ, РУШНИК, ХВІГУРА.*

КРОСНА — див. ВЕРСТАТЬ.

КУСОК ПОЛОТНА — див. РУШНИК.

ЛИШТВА — вишивана нашивка, прикраса витканого обрядового полотна: *Вони поки сновали да ткали, я вишила того узорчика на перкалі, «лиштвочка» така називається. Отаке завшир та тако пришивалося на теї лянний рушник (Недашки) [10, арк. 2].*

ЛЬОН — трав'яниста технічна рослина, з стебел якої виготовляють волокно для обрядової тканини від посухи: *Вдовици мали напрать за один день рушника. Прали у хаті з льону, які приносила кожна молодица. Рушника в'єшалина хвігуру (Мелені) [11, арк. 14]. Див. також ВЕРСТАТЬ, ГРАНИЦЯ СЕЛА, ГРЕБІНЬ.*

МЕТРІВ ДВА-ТРИ (РУШНИК НЕДОВГИЙ, СКІЛЬКИ ВПРАВЛЯТЬСЯ, ТО СТІЛЬКИ ВИПРЯДУТЬ, ЯКИЙ ВИТЧУТЬ) — приблизна довжина виготовленої обрядової тканини: *Як прядуть на рушника, до та прийде, та прийде. Скільки там його треба — 2—3 метри (Велика Рача) [11, арк. 144]; Жонки збірлися. Будь-хто з жінок, кому є час. Який витчуть. Такий метрів два, три. Як успіють зробити (Судче) [6, арк. 16]; Який теї рушничок, обикновенний, отаке завдови, два метри, мо' два з половиною (Недашки) [10, арк. 2].*

МУЖЧИНА-ВДОВЕЦЬ — чоловік, який після смерті дружини не одружився вдруге, учасник обрядової дії від посухи: *У це времне мужчини-вдовце зробили хреста і поставили його у цвінтарі з того боку церкві, де батюшка заходить (Мелені) [11, арк. 13]; Молодиці ткали, а мужчини робили хреста (Недашки) [10, арк. 2]. Див. також ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.*

МУЗИКА — узагальнена назва ткацького приладдя, яке використовували для виготовлення обрядового полотна: *Не було дощу. А вдови ізвезли ту всю музику на розходніє дороги. Вони вивезли коворотки, прядки. Напряли те, основали, вивезли те, шо ткать (Любарка) [11, арк. 79].*

НАПРЯСТИ, ОСНУВАТИ І ВИТКАТИ — обрядова дія виготовлення ритуального полотна від посухи: *Це matka моя покойна розказувала. За ноч напралі, основалі і виткалі (Залісся) [12, арк. 17]. Див. також З ВДОВИ, БАБА, ГРЕБІНЬ, ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ, ОБІДЕНЬ, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ, РУШНИК.*

НЕСТИ В ЦЕРКВУ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

НОСИТИ ПО ПОЛЯХ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ОБІДЕНЬ (ЗА ДЕНЬ, З РАНКУ ДО ВЕЧОРА) — світловий день, часовий відрізок виготовлення ритуального полотна від посухи: *Колись зібрались, да обідень шоб поткать завйєскі, перепінали, де худоба ходить, шоб доці пошли* (Старий Дорогинь) [11, арк. 44]; *Збиралися вдови, їх багато було. Робили з ранку до вечора. І зробеть* (Товстий Ліс) [12, арк. 60]; *Колись, як була засуха, да треба напрати, основать і віткать за один день* (Йосипівка) [11, арк. 23]; *Ткали за один день надворе, неможна у хаті, серед двора усе, верстат, ткали, прали пражу, сновали все надворе* (Недашки) [10, арк. 2]. Див. також З ВДОВИ, БАБА, ВДОВА, ВОДА, ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ, ЛЬОН, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ПЕРЕНОСИТИ ВОДУ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ПЕРЕПИНАТИ, ДЕ ХУДОБА ХОДИТЬ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ПОКИ СОНЦЕ ЗИЙДЕ — світанок, час завершення виготовлення ритуального полотна від посухи: *Сонце заходить, вони сядуть прати, і снують, і ткать, шоб поки сонце зийде, його віткать* (Сімаківка) [11, арк. 124].

ПОКИ ТОВАР ЙДЕ НА ПОЛЕ — приблизно 15 година, час завершення виготовлення ритуального полотна від посухи: *Пока товар не буде йти з обєда на вечор на поле. Віткали* (Любарка) [11, арк. 79].

ПОЛОТЕНЦЕ — див. РУШНИК.

ПОЛОТНО — див. РУШНИК.

ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ (ВИТИРАТИСЯ РУШНИКОМ, ЗАВ'ЯЗАТИ НА ІКОНУ, НЕСТИ У ЦЕРКВУ, НОСИТИ ПО ПОЛЯХ, ПЕРЕНОСИТИ ВОДУ, ПЕРЕПИНАТИ, ДЕ ХУДОБА ХОДИТЬ, СВЯТИТИ, СТЕЛИТИ, ДЕ НАЙБІЛЬШЕ ЛЮДЕЙ ІЗДИТЬ, СТЕЛИТИ КОЛО КОЛОДЯЗЯ, СТЕЛИТИ ПО ДОРОЗІ, СТЕЛИТИ, ШОБ ХУДОБА ПРОЙШЛА, ХОДИТИ КРУГОМ СЕЛА, ХОДИТИ ПО СІНІ) — дія з обрядовою тканиною: *Того рушника вони вйєшали на хрест, шоб стоїть коло криничкі* (Йосипівка) [11, арк. 23];

Колись таке робили, шоб не йшли доці, було так сухо, шоб нічого не росло, то збиралися такі люди да за день нарядуть, да поснують, і потчуть рушника того. І зав'язують на ікону на фігуру (Велика Рача) [11, арк. 144]; *Всі жонки такі стари збираліса в хату да ткали, да воду переносілі. Тим рушником накрівалі воду да переносілі з реки у реку* (Колки) [14, арк. 31]; *Шоб за нич випрасти рушника до походити по сіні з тим рушником, шоб доц пошов* (Судче) [6, арк. 16]; *Шоб доц пошов, треба напрати, наткати і рушника того треба поносити по полях* (Потаповичі) [11, арк. 35]; *Збираютьца жонкі за ноч, шоб напрати і наткати до дня рушника, і заслати коло колодезя* (Потаповичі) [11, арк. 37]; *Не було дацу, дак колість у Товстім Лесі церква була. За день тре напрати прядіва, наткать. Булі на разходніх дарогах хрести. І вже вешалі тие ручнікі* (Рудьки) [12, арк. 62]; *Його потом стелють, шоб худоба по йом пройшла* (Старий Дорогинь) [11, арк. 44]; *Бувало, шоб цього рушника вешали на хрест. Колись на кожний вулиці був хрест* (Ялцівка) [11, арк. 32]; *Ткали завеску да носілі до церкви, і вешалі* (Левковичі) [11, арк. 50]; *Віткали цього рушника, мужчини поставили, зробили хреста, закопали і на того хреста того рушника повесили* (Недашки) [10, арк. 2]. Див. також ВЕРСТАТЬ, ВОДА, ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ, ІКОНА, КІНЕЦЬ СЕЛА, КОЛОДЯЗЬ, ЛЬОН, ОБІДЕНЬ, РУШНИК, ХВИГУРА, ЦВИНТАР, ЦЕРКВА.

ПРЯДКА (КОВОРІТКА) — домашній верстат, призначений для ручного прядіння нитки, для виготовлення обрядової тканини. Див. МУЗИКА.

РАСТАНЬКИ — див. ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ.

РОЗДОРІЖЖЯ — див. ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ.

РУШНИК (ЗАВЕСКА, КУСОК ПОЛОТНА, ПОЛОТЕНЦЕ, ПОЛОТНО) — спеціально виготовлена тканина, атрибут обрядової дії від посухи: *Напрати ниток, зразу треба основать їх і віткать того полотна кусок, і тоді йшли вже до кринички да з тим полотном* (Вишевичі) [11, арк. 55]; *Колись, як засуха, да ще на верстаті ткали, то витчуть завіску таку і несли в церкву* (Білокоровичі) [11, арк. 106]; *Прали, снували і ткали, і получились рушник. Це вдови були. Роби-*

ли рушника — просили у Господа-Бога дощу (Сімаківка) [11, арк. 120]; Були такі кринички, а коло їх стояли хрести, то те полотно на хрест вишали. Так старіє жінки, може й вдови. Треба щоб Богу молилися, в Бога вірили. Те полотно просто таким рушничком виткали (Вишевичі) [11, арк. 55]; Завеску таку ткали і носили в церкву йє (Діброва) [10, арк. 35]. Див. також З ВДОВИ, БАБА, БАТЮШКА, ВДОВА, ВЕРСТАТЬ, ВИГОН, ВОДА, ГРАНИЦЯ СЕЛА, ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ, ЖІНКА, ЗА НІЧ, ІКОНА, КІНЕЦЬ СЕЛА, КЛАДБИЦЕ, КОЛОДЯЗЬ, КОНОПЛА, ЛИШТВА, ЛЬОН, МЕТРІВ ДВА-ТРИ, ОБІДЕНЬ, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ, ХВІГУРА, ЦВИНТАР, ЦЕРКВА.

РУШНИК НЕДОВГІЙ — див. МЕТРІВ ДВА-ТРИ.

СВЯТИТИ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

СКІЛЬКИ ВПРАВЛЯТЬСЯ, ТО СТІЛЬКИ ВИПРЯДУТЬ — див. МЕТРІВ ДВА-ТРИ.

СТЕЛИТИ, ДЕ НАЙБІЛЬШЕ ЛЮДЕЙ ЇЗДИТЬ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

СТЕЛИТИ КОЛО КОЛОДЯЗЯ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

СТЕЛИТИ ПО ДОРОЗІ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

СТЕЛИТИ, ШОБ ХУДОБАПРОЙШЛА — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ХАТА — сільський житловий будинок, місце виготовлення обрядової тканини від посухи: Це у нас в хаті робилось і ткалось. Рано збираємся і треба на корогву, шо у цвинтарі є, хвігура, почепить (Барвінки) [11, арк. 20]. Див. також ВИГОН, ГРЕБІНЬ, ЛЬОН, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ХВІГУРА (ХРЕСТ) — придорожній хрест, місце розміщення виготовленої обрядової тканини від посухи: Коло кринички є хрест, до його вйєшали на хрест (Йосипівка) [11, арк. 26]; Вітчут да повесят на хвігурі, щоб дощ пошов (Колки) [14, арк. 30]; Хрест зробили. Цей рушник — на хрест (Варовичі) [12, арк. 20]. Див. також З ВДОВИ, БАТЮШКА, ВЕРСТАТЬ, ВИГОН, ДОРОГИ РОЗХОДНІЄ, КІНЕЦЬ СЕЛА, КЛАДБИЦЕ, КРИНИЦЯ, ЛЬОН, МУЖЧИНА-ВДОВЕЦЬ, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ, РУШНИК, ХАТА, ЦВИНТАР.

ХОДИТИ КРУГОМ СЕЛА — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ХОДИТИ ПО СІНІ — див. ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ.

ХРЕСТ — див. ХВІГУРА.

ХТО ЗАМУЖ НЕ ХОДИВ — див. ДІВЧИНА.

ЦВИНТАР — подвір'я біля церкви, місце встановлення хреста для розміщення виготовленої обрядової тканини від посухи: Рушника посьватили. Пов'єсили на цього хреста, встановлено у цвинтарі (Мелені) [11, арк. 13]. Див. також МУЖЧИНА-ВДОВЕЦЬ, ХАТА.

ЦЕРКВА — будівля, в якій відбувається християнське богослужіння, 1) місце виготовлення обрядової тканини від посухи: Див. ВДОВА; 2) місце розміщення виготовленої обрядової тканини від посухи: Баба — вдова була така і мі, дівочки, носили до церкви. Вдова несла хліб, а мі вчитирох, дівочки, розп'яли єє, завеску, і несли (Білокоровичі) [11, арк. 106]; Збиралися жонки і прали, і ткали рушника. І вітчут, і не знаю куди — чи в церкву, чи це куди несуть того рушника. Це за ноч зробят і, по-моєму, у церкву занесут (Поліське) [11, арк. 119]. Див. також БАТЮШКА, ВДОВА, ІКОНА, ПОЧЕПИТИ НА ХРЕСТ, РУШНИК.

ЯКИЙ ВИТЧУТЬ — див. МЕТРІВ ДВА-ТРИ.

1. Зеленин Д. Обыденные полотенца и обыденные храмы. Живая старина. 1911. Вып. I. С. 1—20.
2. Боряк О. Виготовлення тканих ритуальних символів на Поліссі. Полісся: мова, культура, історія. Київ, 1996. С. 288—295.
3. Васянович О. Використання обиденного полотна з метою викликання дощу в Центральноукраїнському Поліссі. Рушник: символ, образ, знак. Глухів, 2004. С. 36—40.
4. Васянович О. Метеорологічні вірування поліщуків (матеріали до «Словника нематеріальної культури Правобережного Полісся»). Народознавчі зошити. 2021. № 6 (162). С. 1507—1534.
5. Чибирак С. Магічні дії, спрямовані на захист від грози і викликання дощу, в традиційній культурі Полісся. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Камінь-Каширський в історії Волині та України: науковий збірник. Луцьк, 2006. Вип. 20. С. 207—210.
6. Музей-архів народної культури Українського Полісся (далі — МАНКУП) ДНЦЗКСТК. Ф. Любеши-2015. Спр. Васянович-Д-1. 30 арк.

7. МАНКУП ДНЦЗКСТК. Ф. Маневичі-2016. Спр. Васянович-Д-2. 68 арк.
8. МАНКУП ДНЦЗКСТК. Ф. Ріпки-2017. Спр. Васянович-Д-10. 49 арк.
9. МАНКУП ДНЦЗКСТК. Ф. Ріпки-2017. Спр. Васянович-Д-13. 48 арк.
10. МАНКУП ДНЦЗКСТК. Ф. Коростень-Малин-2017. Спр. Васянович-Д-6. 50 арк.
11. Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України (далі — АНФРФ ІМФЕ). Ф. 14—5. Од. зб. 885. 192 арк.
12. АНФРФ ІМФЕ. Ф. 14—5. Од. зб. 886. 111 арк.
13. АНФРФ ІМФЕ. Ф. 14—5. Од. зб. 887. 156 арк.
14. АНФРФ ІМФЕ. Ф. 14—5. Од. зб. 889. 129 арк.
15. Толстая С.М. Число. Славянские древности: Этнолингвистический словарь. Под общей ред. Н.И. Толстого. Москва: Международные отношения, 2012. Т. 5: С (Сказка) — Я (Ящерица). С. 544—547.
16. Плотникова А.А. Перекресток. Славянские древности: Этнолингвистический словарь. Под общей ред. Н.И. Толстого. Москва: Международные отношения, 2004. Т. 3 (К—П). С. 684—688.
17. Толстой Н.И. Говяда. Славянские древности: Этнолингвистический словарь. Под общей ред. Н.И. Толстого. Москва: Международные отношения, 1995. Т. 1: А—Г. С. 503—504.
- Chybyrak, S. (2006). Magical actions aimed at protection from thunderstorms and rain, in the traditional culture of Polissya. *Past and present of Volyn and Polissya. Kamin-Kashirsky in the history of Volyn and Ukraine* (Issue 20, pp. 207—210). Lutsk [in Ukrainian].
- Museum-archive of Ukrainian Polissia Folk Culture of the State Scientific Center for Protection of Cultural Heritage from Technological Disasters (hereafter MAUPFC of SSCPCHTD). Fund Liubeshiv-2015. Dossier or Unit of Issue Vasianovych-D-1 [in Ukrainian].
- MAUPFC of SSCPCHTD. Fund Manevychi-2016. Dossier or Unit of Issue Vasianovych-D-2 [in Ukrainian].
- MAUPFC of SSCPCHTD. Fund Ripky-2017. Dossier or Unit of Issue Vasianovych-D-10 [in Ukrainian].
- MAUPFC of SSCPCHTD. Fund Ripky-2017. Dossier or Unit of Issue Vasianovych-D-13.
- MAUPFC of SSCPCHTD. Fund Korosten-Malyn-2017. Dossier or Unit of Issue Vasianovych-D-6 [in Ukrainian].
- NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology the Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings (thereafter — NAS of Ukraine Maksym Rylskyi IASFE ASFMAR). Fund 14—5. Dossier or Unit of Issue 885 [in Ukrainian].
- NAS of Ukraine Maksym Rylskyi IASFE ASFMAR. Fund 14—5. Dossier or Unit of Issue 886 [in Ukrainian].
- NAS of Ukraine Maksym Rylskyi IASFE ASFMAR. Fund 14—5. Dossier or Unit of Issue 887 [in Ukrainian].
- NAS of Ukraine Maksym Rylskyi IASFE ASFMAR. Fund 14—5. Dossier or Unit of Issue 889 [in Ukrainian].
- Tolstaya, S. (2012). Number. *Slavic Antiquities: Ethnolinguistic Dictionary* (Vol. 5, pp. 544—547). Moskva: Mezhdunarodnye otnoshenija [in Russian].
- Plotnikova, A. (2004) Crossroads. *Slavic Antiquities: Ethnolinguistic Dictionary* (Vol. 3, pp. 684—688). Moskva: Mezhdunarodnye otnoshenija [in Russian].
- Tolstoj, N. Goviada (Cattle). (1995). *Slavic Antiquities: Ethnolinguistic Dictionary* (Vol. 1, pp. 503—504). Moskva: Mezhdunarodnye otnoshenija [in Russian].

REFERENCES

Zelenin, D. (1911). One-day-made towels and one-day-made churches. *Zhyvaia starina, I, 1—20* [in Russian].

Boriak, O. (1996). Fabrication of fabric ritual symbols in Polissia. *Polissia: language, culture, history* (Pp. 288—295). Kyiv [in Ukrainian].

Vasianovych, O. (2004). Use of an one-day-made cloth for the purpose of causing rain in the Central Ukrainian Polissya. *Towel: symbol, image, sign* (Pp. 36—40). Hlukhiv [in Ukrainian].

Vasianovych, O. (2021). Meteorological Beliefs of Polishchuks (Materials to «Dictionary of Traditional Intangible Culture of the Right-Bank Polissya»). *Ethnology notebooks, 6 (162), 1507—1534* [in Ukrainian].